

СЕКЦИЯ: ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК 94:327 (73) «1990/1995»

Гончаренко Анатолий Владимирович
Сумський національний аграрний університет
(Суми, Україна)

ТРАНСАТЛАНТИЧНА ПОЛІТИКА США, 1990–1995 РР.

Анотація. У статті досліджується еволюція американо-європейських відносин у 1990–1995 рр. Охарактеризовані причини взаємозалежності двох гравців міжнародної політики в різних напрямках співпраці у міжнародних відносинах. Висвітлено позитивний вплив партнерства між США та ЄС на розвиток трансатлантичних відносин.

Ключові слова: США, ЄС, трансатлантична політика, міжнародні відносини.

Goncharenko Anatoliy V.
Summy National Agrarian University
(Summy, Ukraine)

TRANSATLANTIC POLICY OF THE USA, 1990–1995.

Abstract. This article examines the evolution of US-European relations in 1990–1995. It is characterized reasons of the interdependence of both countries on cooperation in the international relations. It deals of partnerships between the US and the EU on the development of transatlantic relations.

Keywords: USA, EU, transatlantic policy, international relationships.

Гончаренко Анатолий Владимирович
Сумской национальный аграрный университет
(Сумы, Украина)

ТРАНСАТЛАНТИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА США, 1990–1995 ГГ.

Аннотация. В статье исследуется эволюция американо-европейских отношений в 1990–1995 гг. Охарактеризованы причины взаимозависимости двух игроков международной политики в разных направлениях сотрудничества в международных отношениях. Освещено положительное влияние партнерства между США и ЕС на развитие трансатлантических отношений.

Ключевые слова: США, ЕС, трансатлантическая политика, международные отношения.

В міжнародному та організаційно-правовому контексті відносини США та ЄЕС були формалізовані лише в 1990 р. після підписання Трансатлантичної декларації, головною метою якої була консолідація зусиль щодо закріплення перших підсумків розвалу Організації Варшавського договору (ОВД). Сторони

домовилися про проведення регулярних політичних консультацій і зустрічей на вищому рівні. Крім того, партнери висловили намір розвивати співробітництво в галузі економіки, освіти, науки і культури, а також об'єднати зусилля в боротьбі з транснаціональними викликами – тероризмом, розповсюдженням наркотиків, міжнародною організованою злочинністю, забрудненням навколишнього середовища, поширенням ядерної, хімічної і бактеріологічної зброї і ракетних технологій. Декларацією передбачалися наступні формати політичних консультацій:

- саміти президента Європейської ради, голови Європейської комісії та президента США (не менше 2-х разів на рік по черзі в США та Європі);
- консультації міністрів закордонних справ країн-членів ЄЕС і держсекретаря США (періодично по обидві сторони Атлантики);
- спеціальні консультації міністра закордонних справ країни, головуючої в ЄЕС, або «трійки» з держсекретарем США;
- періодичні консультації керівників генеральних директоратів Єврокомісії та представників уряду США на рівні членів кабінету [1].

У Трансатлантичній декларації 1990 р. також декларувались загальні політичні та економічні цілі партнерства:

- підтримка демократії, забезпечення верховенства закону, поваги прав людини та індивідуальних свобод, соціального прогресу і процвітання по всьому світу;

- боротьба з тероризмом, підтримка миру і безпеки;
- підтримка екологічної безпеки;
- збереження миру та забезпечення міжнародної безпеки в рамках кооперації з іншими державами, у тому числі через участь у врегулюванні конфліктів, зміцненні ролі ООН та інших міжнародних організацій;

- проведення політики, спрямованої на зміцнення світової економіки через забезпечення її сталого зростання на базі низької інфляції і високого рівня зайнятості;

- просування ринкових принципів розвитку світової економіки, боротьба з протекціонізмом і зміцнення багатосторонньої системи міжнародної торгівлі на базі підвищення її відкритості;

- допомога країнам, що розвиваються в їх зусиллях;

- підтримка держав Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), що обрали шлях політичних і економічних реформ, у тому числі їх участі у багатосторонніх фінансових і торговельних організаціях [1].

Трансатлантична декларація була лише перехідною ланкою в очікуванні результатів міжурядової конференції у грудні 1991 р. та розвитку двосторонніх відносин у постмаастрихтський період.

На практиці, перехід до нових політичних взаємин з новоствореним ЄС дався США нелегко; часом їх тривожило зростання політичної ваги Співтовариства. Спроби деяких держав-членів на міжурядовій конференції додати європейській інтеграції ще один вимір, а отже, й власні збройні сили, викликали бурхливу реакцію з боку Вашингтону та його застереження щодо безпеки підриву НАТО.

Європейці дослухались до закликів США у 1992 р. не наражати НАТО на ризик, розвиваючи власну європейську оборону. Останнє свідчило про те, що Білий Дім не втратив дипломатичних важелів, і що країни ЄС серйозно

сприймав погрози американців залишити Європу без військової підтримки. Дійсно, у Маастрихтському договорі 1992 р. держави-члени відмовилися від намірів створення Євросоюзом власних оборонних сил, а натомість вирішили використовувати Західно-Європейський Союз (ЗЄС), як місток між ЄС і НАТО. Цьому рішенню сприяв також той факт, що держави-члени не могли дійти згоди між собою щодо форми й змісту власної оборонної політики ЄС. Крім того, ніхто не бажав поступатися суверенітетом у цій сфері.

Стосовно політичного союзу, зміни, що спричинив Маастрихтський договір у повноваженнях та інституційній структурі ЄС, нічим не загрожували США. Інституційні зміни в договорі разом з модою на прозорість обіцяли зробити ухвалення рішень більш відкритим щодо зовнішнього впливу – перспектива, яку Вашингтон міг тільки вітати. Щонайменше, інституційні положення договору не вимагали від США радикальної перебудови апарату зовнішньої політики, що спеціалізувався на відносинах з ЄС.

Прихід до влади адміністрації президента США Б. Клінтона у 1993 р. здавалось, тільки збільшить суперечливе ставлення європейців до США. Насправді ж, в перші місяці президентства Б. Клінтона майже нічого не вказувало на відхилення курсу від Європи.

Проте раптова переорієнтація уваги Б. Клінтона на Північно-Американську угоду про зону вільної торгівлі (НАФТА) та басейн Тихого океану з особливим наголосом на діалог в рамках Азійсько-Тихоокеанської економічної співпраці, що саме набирала силу, сполошила європейських лідерів. Цікавим наслідком їхньої стривоженості стали несподівані заклики в 1994–1995 рр. до створення Трансатлантичної зони вільної торгівлі (ТАФТА). Першими їх озвучили не торговельні представники, виснажені після Уругвайського раунду, а деякі провідні міністри закордонних справ і міністри оборони [2, с. 29].

Ідея трансатлантичної зони вільної торгівлі була оманною. Згідно з правилами ГАТТ будь-яка зона вільної торгівлі повинна охоплювати «переважно всю торгівлю». Отже, переговори про зону вільної торгівлі наново відкрили б усі суперечки, які тривожили учасників Уругвайського раунду. Це навряд чи сприяло б трансатлантичному зближенню. Крім того, ідея викликала в інших членів СОТ побоювання, що США з ЄС «закриються», створивши найбільший торговельний блок у світі, а решта членів СОТ їм буде непотрібна.

Проте ідея про ТАФТА (Trans Atlantic Free Trade Area) виконала своє завдання. Якби вони не відповіли на пропозицію, це було б розтлумачено, як погіршення трансатлантичних відносин. Тому американські урядовці виступили з заявами про потребу в тіснішій економічній та політичній співпраці [3, с. 59-70].

На практиці, європейські лідери запропонували дещо менше і водночас, більше за НАФТА. Концепція «Трансатлантичної економічної зони» (ТЕЗ) була дуже гнучкою і мала лібералізувати торгівлю в окремих сферах, обминувши інші. Її відповідність до чинних правил СОТ була неоднозначною. Американські політики, законослухняні за своєю ментальністю, почувалися ніяково через туманність концепції, і побоювались бути втягнутими в переговори через чорний хід. Не дивлячись на це, Вашингтон повідомив про свою готовність до переговорів щодо «Трансатлантичної економічної зони» в контексті ширших двосторонніх зусиль, спрямованих на розширення Трансатлантичної

декларації 1990 р. і внесення до неї реальної співпраці в рамках чинних механізмів консультацій.

Унаслідок цього з'явилася друга велика двостороння ініціатива – «Новий трансатлантичний порядок денний» (The New Transatlantic Agenda – NTA) Після недовгих, але інтенсивних переговорів, в грудні 1995 р. у Мадриді його підписали Б. Клінтон і президенти Ради й Комісії [4].

NTA була більш детальною ніж Трансатлантична декларація 1990 р. Крім звичного переліку про спільні цінності, вона містив великий перелік галузей, в яких США і ЄС мають докладати спільних зусиль, щоб:

- підтримувати мир, стабільність, демократію та розвиток;
- реагувати на глобальні загрози, пов'язані, зокрема, з нищенням природного довкілля, тероризмом та міжнародною злочинністю;
- шукати відповідей на глобальні виклики;
- стимулювати розширення світової торгівлі і зміцнення трансатлантичних економічних відносин;
- розширити канали трансатлантичної взаємодії по лінії культури, освіти, науки, публічної дипломатії та інших гуманітарних аспектів [4].

NTA збагатила графік обов'язкових зустрічей, визначених у Трансатлантичній декларації 1990 р., додавши до нього збори «групи високого рівня». На останню був покладений обов'язок наповнити змістом саміти ЄС-США, що проходились згідно з декларацією двічі на рік, і ставали дедалі поверховими.

Супровідний план дій містив перелік найближчих і перспективних завдань, які треба було виконати заради досягнення цілей NTA; вони простягалися від завершення конкретних торговельних переговорів до тіснішої співпраці в галузі освіти. Формулювання політичних завдань були здебільшого переобтяжені такими словами, як «співпрацювати», «зміцнювати», «дотримуватись», що свідчило про те, як важко піддаються розв'язанню і формалізації проблеми Боснії та Герцеговини, Кіпру, Близького Сходу та періодичні африканські кризи. Декілька конкретних заходів стосувалися головним чином участі в переговорах чи конференціях та впровадження різних угод, укладених раніше. Економічні зобов'язання були більш специфічними, охоплюючи актуальні багатосторонні питання і двосторонні завдання.

Ні в NTA, ні в плані заходів не було жодних посилянь на зону вільної торгівлі. Натомість, на додаток до безлічі обіцянок виконувати зобов'язання в рамках СОТ і зміцнювати міжнародну систему торгівлі, NTA і план заходів закликали до формування «нового трансатлантичного ринку» через послідовне зменшення чи скасування двосторонніх торговельних бар'єрів, тіснішої співпраці в сфері регулювання та завершення численних переговорів, які на той час тривали. Коротко, новий трансатлантичний ринок був не стільки радикальним ривком з минулого, скільки спробою вдихнути нове життя в безперервний процес.

Отже, аналіз інституційних рамок співробітництва США та ЄС, що почали формуватися із укладенням у 1990 р. Трансатлантичної декларації, свідчить про складність для європейців, порівняно із США, приймати стратегічні рішення, оскільки силовий потенціал ЄС не є централізованим, а міждержавний підхід у прийнятті рішень в рамках другої та третьої опор ЄС послаблює можливості формування спільних позицій. Саме це робить

американське втручання більш ефективним, в першу чергу, через механізми двосторонніх відносин з країнами-членами ЄС. За своєю значимістю для світової політики і економіки, за своїми масштабами і обсягом відносини, США і ЄС, безперечно, утримують провідні позиції у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Transatlantic Declaration on EC-US Relations, 1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124320/trans_declaration_90_en.pdf.
2. Шабаева В.И. ЕС-США: тернистый путь развития отношений / В.И. Шабаева // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. – 2008. – № 2. – С. 28-31.
3. Иноземцев В.Л. США и ЕС в новом столетии: союзники или соперники? / В. Л. Иноземцев // США: ЭПК. – 2002. – № 10. – С. 59-73.
4. The new Transatlantic Agenda, December 3, 1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-95-356_en.htm.